

Westerplatte lángokban.

Megsárgult papirosok tanúsága

Így kezdődött a második világháború

Saffer Pál

Csendes, meleg augusztusi éj borult a gdanszki (danzigi) kikötő szürke, olajos vizére. A kikötői csatorna fölött alig hallhatóan szállt el a városháza és a Szent Katalin templom toronyórájának kongása, majd a kikötői előváros, az Új kikötő templomtornyai felelgettek nekik, jelezve, hogy a futó idő az elmúlt nap utolsó percét is magával vitte.

1939 augusztus 31-e volt. Éjfél.

A kikötői csatorna túloldalán, a zöldellő hársak és nyárfák árnyékában egy hatszáz méter széles és ezerkétszáz méter hosszú földnyelvecskén a zajtalan éjben egy maroknyi lengyel katona meredt a sötétbe és a csatorna éjnél is feketébb vizére. Örködtek...

A kicsiny félsziget közepén, Henryk Sucharski őrnagynak, e maroknyi katonacsoport parancsnokának szobájában fény gyulladt. A parancsnok egyedül volt. Dabrowski kapitány, a helyettese, akivel együtt lakott, elment az őrségeket ellenőrizni. Az őrnagy tollat, papírt vett elő, levélíráshoz látott.

Levelén a dátum 1939 szeptember 1-ét jelzett, a második világháború kitörésének napját, a hely pedig Westerplatte, ahol eldőrdült az első lövés.

Nem költői fantázia szülte az itt leírt képet. A levél eredetije ma is megtalálható a gdanski történelmi társaság irattárában, és ma hűsz esztendő távolából úgy hat, mint a tragikus idők szomorkás fintora.

Westerplatte d. 1. IX 1939 rka

Drogi Henryku!

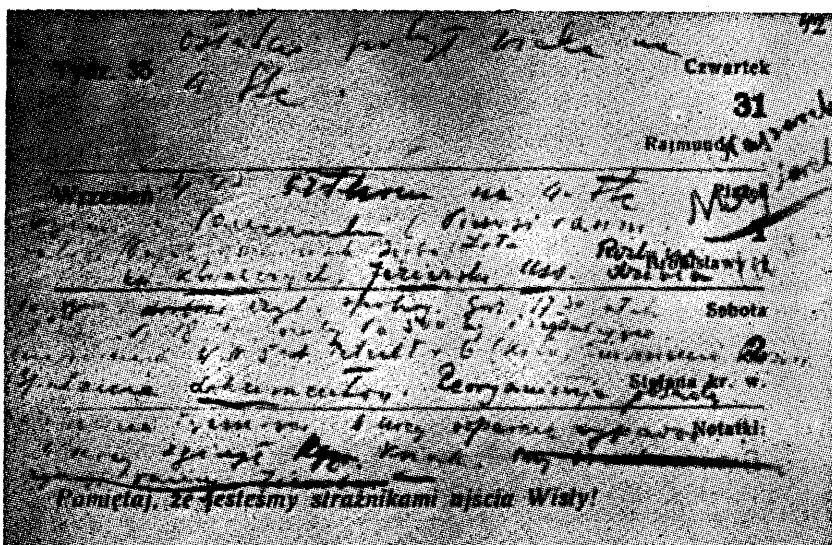
„Innalajciu trokly coasu mimo ze maan go
 ma wiek, by obrosli do nas parq ziw. Zaczynaj od
 siebie. Jesteau zobow Tak ja, jak i onyiny moi podko
 niedidau i towony ne bome kuno wieku prae jafci
 dyk czujeliny perwidi ni nam dohac. „Sasiedzi z ra
 muru i z za kanalu maja respekt przed namu
 trokly coas jed za my spokoj. Gedyby tai szonyli, to
 nie opiaci sie iu to au to, auu gedyko lwik iudny
 iu polskuy grawicy.
 „Zagynuciamu, w postacie katusi dykci i Bazy
 i z kamucisq. Wicau ze tam czujko Tumbarnyq
 jedy i kancik porwot. Olo koczniarciu, micsisq

Mást nem is válthat ki ez a levél, hiszen a jó Henryk őrnagy nem kevesebbet állít benne, mint azt, hogy „Sasiedzi z za muru i z za Kanalu maja respekt przed nami”. — A falon és csatornán túli szomszédaink tartanak tőlünk. — Ped g akkor már fenyegetően ott állt a csatornában a „Schleswig-Holstein”, a hitleristák által iskolahajóvá kinevezett elsővilágháborús császári sorhajó, amely „udvariassági látogatásra érkezett Danzig szabadváros kikötőjébe”.

Henryk őrnagy még nyugodtan aláírta a levelet, utána pedig, ki tudja, talán valami könyvbe mélyedt, hiszen hosszú a virrasztó katonák éjszakája, vagy kedves naptárát lapozgatta, amelybe szokása szerint naponta feljegyezte a kis helyőrség életének eseményeit.

Míntha ez is a sors iróniája volna. A kiadó, mint ahogy ez mindenütt szokása a naptárkiadónak, rövid jelmondatokkal, bölcs mondásokkal és versidézetekkel tarkította a könyvecskét és a lapra, amelyen szeptember napjai kezdődnek, véletlenül ez a mondat került: „Pamiętaj ze jestesmy straznikami ujscia Wisly!” — Ne feledd, hogy mi a Visztula torkolatának őrei vagyunk! — Alkalmasabb jelmondatot ebbe a naptárba és erre a lapra keresve se találhatott volna.

Ez a kis naptár is történelmi dokumentum ma már, és érdemes közelebbről megfigyelni ezt a lapját, amelyen szeptember egytől kezdve hirtelen olyan sok a bejegyezni való, hogy szűknek bizonyulnak az egyes napokra hagytott részek.

1. IX. 4,45 Roham a Westerplatte ellen. Tűz a páncélosról. Első sebesültek és halottak (következik a nevek felsorolása: Pajak hadnagy stb...)

2. IX. 17 óra után látszólagos nyugalom. 17,30-tól 18,15-ig légitámadás (bombák 500 kilogrammig és gyújtóbombák). Az ötös őrház megsemmisülése... Okmányok elégetése... Az éj folyamán rohamok visszaverése. Az éjszaka elesett Krzak káplár. A sebesült Ziembra is.

Így látta egy katona a harcok tüzeiben a második világháború kezdetét. Nem ért rá hosszú jegyzeteket írni, nem ért rá sokat gondolkozni a világ soráról és arról az újabbnál újabb gyilkolástról, amely felé feltartóztatlanul rohant az emberiség. Neki csak egyre volt szabad gondolnia, még a naptára is arra emlékeztette, hogy „őriznie kell a Visztula torkolatát”.

Helyettese, Dabrowski kapitány már jóval bőbeszédűbben számol be az eseményekről emlékirataiban. Íme, hogyan írja ő le a famózus látogató, a „Schleswig-Holstein” érkezését:

„Augusztus huszonötödikén a délelőtti órákban hivatalos látogatásra érkezett Gdanskba a német haditengerészet „Schleswig-Holstein” nevű páncélosa. Sobocinski alezredessel (aki látogatóban volt) figyeltük attól a pillanattól kezdve, amikor négy torpedóromboló kíséretében megjelent a gdanski öböl látóhatárán és irányt vett a vendég fogadására felvirágozott kikötő felé... Ugy 17 óra felé a német páncélost bevontatták a Visztula-torkolat körzetébe. A Westerplatte közelében állt, a csatorna túlsó partján (amely ezen a helyen kb 100 méter széles) az első és a második őrházunk közötti szakaszon. Ettől kezdve állandóan távcsövek meredtek felénk a „Schleswig” fedélzetéről”.

Távolabb így folytatja:

„Ez a hajó lett a legveszélyesebb ellenfelünk a hétnapos westerplattei harcok alatt... Nem kell külön mondanom, hogy olyanok voltunk a páncélossal szemben, mint fabábuk a lőtéren. Tűzerőnk, amivel felelhetünk volna ágyuzására, annyi volt, mintha vaktöltéssel lövöldöztünk volna rá, egyetlen eredménye az lett volna, hogy pontosan megjelöljük lövegeink helyét a

„Schleswig” lövéseinek...” (A védőknek a gyalogsági fegyvereken kívül mindössze néhány kiskaliberű ágyúja volt, amelyekkel aligha árthattak volna a páncélosoknak.)

Természetesen a Westerplatte helyőrsége sem ült ölbetett kézzel. Már csak azért sem, mert az események a levegőben lógtak és a németek kézzelfogható bizonyítékokkal is szolgáltak szándékaik felől. Az egyik ilyen esetet a következőképpen írja le emlékirataiban Dabrowski kapitány:

„... Mellékesen megemlítem, hogy kikötőnk (a Westerplattén lengyel fegyver- és lőszerbehozatali kikötő volt) nem élvezett területenkivüliséget, és a német repülőik zavartalanul szállhattak felettünk, úgyhogy látványukat és zúgásukat megszoktuk.

Augusztus huszonkilencedikén épp a parancsnok irodájában voltam, amelynek ablakai nyugatra és északra néznek. Úgy fél öt felé zúgás hallatszott. A szokott idejében megjelenő repülőgép zúgásában azonban hirtelen lövedékek robbanása is keveredett. Az ablakhoz rohantam és ott megdöbentő látványban volt részem. A „Lufthansa” utasszállító gépét, amely rendes napi járatot tartott fenn a balti-tengeri német kikötők felé, a robbanásfelhőknek valóságos koszorúja vette körül. A gép dugóhúzó alakban megfordult és visszatért a vzsescsei repülőtérré, nem folytatva útját... A mi helyőrségünk nem lőtt a repülőgépre. Elsősorban azért, mert nem is voltak megfelelő légharító ütegeink másodsorban pedig szigorú parancsunk volt, hogy ne hagyjuk magunkat provokálni... Így akarták a németek megmutatni a világnak, hogy a lengyelek a támadók...”

Van a kapitány emlékezéseiben, az előkészületekről szóló részben néhány sor, amelyek a mai olvasóból már csak rezignált mosolyt válthatnak ki:

„... augusztus harmincegyedikén, a délutáni órákban még egyszer meglátogattott bennünket Sobocinski alezredes. Élénken érdeklődött készülődéseink és a legénység életkörülményei felől, közben mindenáron jókedvűnek és gondtalanoknak akart tűnni... még egyszer emlékeztetett arra, hogy hat hadosztályunk áll a lengyel-danzigi határon és hogy ne hagyjuk magunkat meglepni, legalább tizenkét órát védjük a Westerplattét. .

A westerplattai erdő a csaták után.

A háború előtt, béke idején a vezérkar hat órára becsülte védelmi képességeinket. Ez idő alatt meg kellett érkezni a segítségnek és a tűzérési támogatásnak...

A döntő, nagy pillanatot pedig a következőképpen írja le Dabrowski kapitány...

„... Úgy 24 óra tájban körüljártam az őrségeket. Odaát a kikötő mintha teljesen kihalt volna. Amikor a kettes őrház környékén jártunk, a kihalt csatornán egy rendőrségi motorcsónak húzott el.

Visszatérésem után jelentést tettem az őrnagynak, azután úgy egyenruhában leheveredtem az őrnagy szobája melletti helyiségben a heverőre. Igen könnyű az álmom, úgyhogy világosan hallottam az őrségről visszatérők lépteit. Egyszeriben... mi volt ez... két nagykaliberű lövedék robbanása a mi terepünkön?

Talpraugrottam. Igen, semmi kétség, ez a „Schleswig”, amely danzigi udvariassági látogatása során most váratlanul és egyértelműen kimutatta a foga fehérjét. Ez már nem provokáció — ez háború...

A helyiségben felhangzott a riadó...

Sucharski őrnagy a telefonhoz ugrik és parancsot ad a szolgálatvezető tisztnek az egész helyiség felriasztására. Az őrházakban szólnak a riadócsengők... a „prom” őrhelyről jelenti Gryczman, hogy a lövegek rést vágtak a falon. Az őrnagy parancsot ad, hogy nyissanak tüzet, ha a németek a Westerplatte területére lépnek...

„... távolról már hallok gépfegyvereink kattogását. Gryczman ott tűzzel fogadja a hivatalos vendégeket... Berontok a telefonkabinba. Meg akarom állapítani, hogy van-e még összeköttetésünk a várossal. A telefon nem működik. A danzigi központban kikapcsolták...

Ezután következik az emlékiratban a westerplattei csata első óráinak leírása, a szörnyű ágyútűzzel váltakozó rohamok, amelyeket a védők visszavertek és reggel hétkor, amikor a harc aránylag elcsendesedett, sikerült rádiójukon elitogni a varsói szpiker szavát, aki három nyelven kiáltotta a világba, hogy a németek megrohanták Lengyelországot.

„Most már hivatalosan is értesültünk arról, amit saját szemünkkel látunk...” — írja keserűen Dabrowski kapitány.

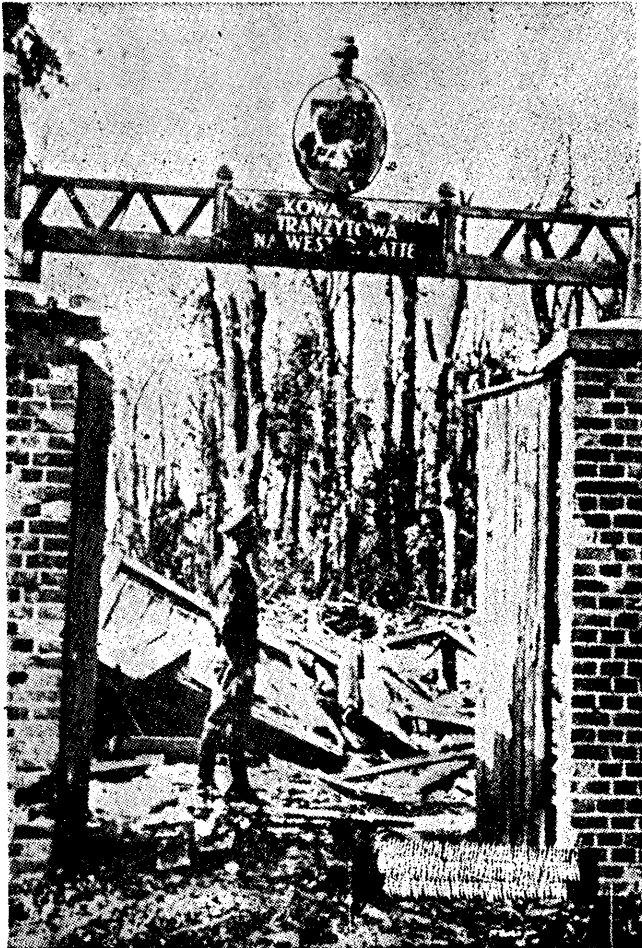
Ágyútűz és rohamok váltakoztak ezután tovább éjeken és napokon át. A „Schleswig-Holstein” ágyú és a „stukák” bombái felszántottak minden talpalatnyi helyet a kicsiny földnyelven, az ötös és a kettes őrházat telitalálat érte, a kaszárnya romokban, a telefonösszeköttetés megszakadt az őrhelyekkel, mert a repülőbombák még a földalatti kábeleket is kitépték, az erdő fáiból csak kopasz csonkok maradtak és ennek a kísértetseregnek, amely éhezve, szomjazva hét napon át védte állásait az összehasonlíthatatlan túlerő ellen, talán legtöbb erőt az adott, hogy a lengyel rádió szpikere az adás végén, mint valami nemzeti imádságot, úgy mondta be az utolsó hírt:

„A Westerplatte még tartja magát...”

Mivel az ágyútűz, a bombázások és a rohamok nem segítenek, a hitleristák egy rájuk jellemző „humánus” vállalkozásba fognak: a kikötőbe vezető vágányon égő naftásciszternákat próbálnak betolítani a felszigetre, hogy az így felgyújtott maradék erdő lángjában megsüssék a védőket. Szerencsére a tűz nem terjed el.

A rádió hírei azonban egyre komorabbak, segítségre már nem lehet számítani, és Sucharski őrnagy a további fölösleges vérontás elkerülése végett kapitulációra szánja el magát. Erről a szomorú pillanatról így ír Dabrowski kapitány:

„... A gyülekező katonák nem értik a parancsnok határozatát, mert velük nem közölték a rádión felfogott híreket. Csupán a megígért segítség

Ezt a fölvetelt a németek készítették. Westerplatte egyik kapuja tárva-nyitva, a romok elött zsebretejt kézzel egy német katona. Háttérben a hihetetlenül megkopasztott westerplatte-i erdő.

elmaradása érezteti velük némileg a helyzet komolyságát. Az őrnagy a felsorakozott legénység előtt megköszöni a csatában tanúsított kitartásukat és odaadásukat, azután megindokolja váratlan határozatát, hangsúlyozva, hogy el akarja kerülni a további áldozatokat, mert hazáinknak a háború után is szüksége lesz ránk . . .”

Ezután következik a legnehezebb pillanat a parancsnok számára. Tanácskozás a németekkel a megadásról. Maga áll a küldöttség élére és elindul az ellenség felé . . .

„... Rövid idő múlva üzenet érkezik a parancsnoktól: utasítás, hogyan sorakozzunk fel a megadáshoz . . . ki kell mennünk a kikötői csatorna partjára . . . megalakul a menet. Elöl a tiszték, altiszték, utánuk a legénység és végül a könnyebb. majd a nehezebb sebesültek hordágyakon. Odamegyek a sebesültekhez. Megpillantom a még első napon súlyosan megsebesült Pajak hadnagyot, aki, miután felhozták a pincéből, a friss levegőn magához tért és

most szinte megvakult a váratlan fénytől. Rámmosolyog. Szentül hiszi, hogy megérkezett az ígért segítség és a mieink felszabadítottak bennünket. Elfordulok tőle, nehogy az arcomról leolvassa az igazságot . . .”

Igy végződik Dabrowski kapitány emlékezése. A végén még azt teszi hozzá, hogy a német parancsnokok sem állhatták meg, amikor meglátták őket, hogy ki ne mondják véleményüket:

„*Tapfer geschlagen*” — Hősiesen verekedtetek —, és porosz tisztekre fordultak tőle, nehogy az arcomról leolvassa az igazságot . . .”

*

Az idén lesz húsz esztendeje annak, hogy elkezdődött és befejeződött a Westerplatte alig kétszáz főnyi helyőrségének eposza és a sárguló okmányok alapján döbbenetes tisztelettel állapítjuk meg, hogy ez a maroknyi ember, a világtól elvágyva azon a parányi földnyelven, olyan kétségbeesetten verekedett, mintha tudta volna, hogy utánuk Katyin, Sztalingrád, Kragujevac, Auschwitz, London, Berlin és Hirosima vérgőzös örülete következik.

Azóta már ismét kilombosodott a Westerplatte megcsonkítottf érdeje, és amikor ott jártam, már alig látszott rajtuk nyoma az egykori csatának. Alattuk az elesett védők síremléke áll és rajta kriptafedőként, kőből kifaragva a legmagasabb lengyel érdemrend, a „virtuti militari”, jelezve, hogy a várva várt felszabadítók végül mégis megérkeztek.

